

आशियातील सर्वात मोठ्या स्वयंसेवी ग्राहक संघटनेचे मुखपत्र

RNI No. MAHBIL/2011/39044

वर्ष १२ | अंक ०४ | जुलै २०२३ | मूल्य रु. ५/-

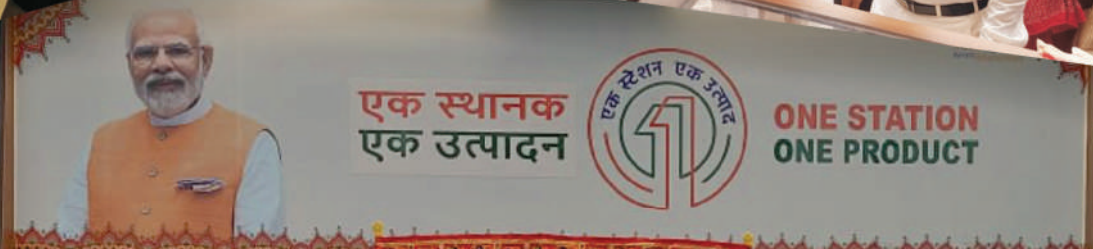
Grahak Tituka Melwawa

ग्राहक

तितुका मेळवावा

मुंबई ग्राहक पंचायत
प्लास्टिक पिशवी टाळा
कापडी पिशवी वापरा
पर्यावरण वाचवा

आपली दर्जेदार उत्पादने रेल्वे स्टेशनवर

केंद्र सरकारच्या One Station, One Product योजने अंतर्गत मुंबई ग्राहक पंचायतीला आपली खास दर्जेदार उत्पादने अत्यंत रास्त दरात रेल्वे प्रवाशांना उपलब्ध करून देण्याची अनोखी संधी मिळाली.

सुरुवातीला प्रायोगिक तत्वावर अंधेरी रेल्वे स्टेशनवर पश्चिम दिशेला आपल्याला स्टॉल मिळाला. याचे उद्घाटन रविवार, १८ जून रोजी अंधेरी स्टेशन प्रमुख सुधीर मोरे यांच्या हस्ते संपन्न झाले. यावेळी संस्थेचे विश्वस्त आणि अंधेरी-जोगेश्वरी विभाग अध्यक्ष संजीव मंत्री आणि कार्याध्यक्ष शिरीष देशपांडे, कार्यवाह ज्योती मोडक व अनिता खानोलकर, कार्योपाध्यक्षा अनुराधा देशपांडे, शिक्षण विभाग प्रमुख मंगला गाडगीळ उपस्थित होते. अंधेरी, विलेपार्ले आणि सांताक्रूझ विभागातील अनेक कार्यकर्ते सुध्दा यावेळी उपस्थित होते. संस्थेच्या ज्येष्ठ कार्यकर्त्या सविता दोंडे आणि नीला म्हात्रे याही आवर्जून आल्या होत्या.

१८ जूनपासून १५ दिवसांसाठी आपले तिखट, हळद, आंबोळी पीठ, थालीपीठ भाजणी, गोडा मसाला, गरम मसाला, मोदक पीठ, मूगडाळ लाडू पीठ अशा वस्तू या स्टॉलवर ठेवण्यात आल्या. अंधेरी येथील संस्थेतील अंध महिलांनी तयार केलेले डस्टर्स, नॅपकीन्स, कापडी पिशव्या सुद्धा या स्टॉलवर विक्रीस ठेवण्यात आल्या. अंधेरी-जोगेश्वरी, विलेपार्ले आणि सांताक्रूझ विभागातील कार्यकर्त्यांनी मिळून १५ दिवस सकाळी ८ ते रात्री ८ पर्यंत

हा स्टॉल चालवण्याची जबाबदारी घेतली.

अनिता खानोलकर रेल्वे प्रवासी समितीवर आहेत. त्यांच्या पुढाकाराने हा उपक्रम करण्याची संधी मिळाली. ज्योती मोडक, अनुराधा देशपांडे आणि मंगला गाडगीळ यांनी परिश्रमपूर्वक अंधेरी, विलेपार्ले आणि सांताक्रूझ विभागातील कार्यकर्त्यांना एकत्र आणून या स्टॉलचे नियोजन केले. आपले खरेदी अधिकारी प्रदीप रावराणे, कार्यालयीन कर्मचारी सचिन नाईक यांची मोलाची मदत लाभली..

१८ तारखेला सकाळी अंधेरी स्टेशनवर आपले सर्व कार्यकर्ते स्टॉल लावण्यात व्यग्र असताना आपले विश्वस्त संजीव मंत्री हे एका सर्वसामान्य कार्यकर्त्याप्रमाणे घामाघूम होऊन स्टॉल सजावटीचे काम करत होते. हे पाहून सर्व कार्यकर्त्यांचा उत्साह दुणावला.

कधीच, कोणत्याही वस्तूची विक्री करण्याचा अनुभव नसलेले आपले कार्यकर्ते सकाळी ८ ते रात्री ८ असे बारा तास दोन पाळ्यांमध्ये काम करत होते. एकेका वेळी ४-५ कार्यकर्त्यांची गरज भासत असे. मुंबई ग्राहक पंचायतीचा लौकिक माहीत असलेले ग्राहक तर स्टॉल बघून थबकत होतेच. बाकीचे ग्राहक आपले मसाले, हळद-तिखट यांचा गंध आणि किंमत बघून आकर्षित होत होते. यानंतर अन्य काही रेल्वे स्टेशनांवरही स्टॉल मिळण्याची शक्यता आहे.

◆

वस्तू	वजन	MRP (Rs.)	MCP rate (Rs.)	SAVING (Rs.)
गुणवत्ता वास्तू पीठ	५०० ग्रॅम	₹.१००/-	₹.९०/-	₹.१०/-
पदू लाडू पीठ	५०० ग्रॅम	₹.१००/-	₹.३५/-	₹.६५/-
ज्वारी पीठ	५०० ग्रॅम	₹.१००/-	₹.५०/-	₹.५०/-
मोदक पीठ	५०० ग्रॅम	₹.६०/-	₹.५०/-	₹.१०/-
धानपीठ भाजणी	५०० ग्रॅम	₹.१००/-	₹.५५/-	₹.४५/-
भाजणी पीठ	५०० ग्रॅम	₹.४५/-	₹.४०/-	₹.५/-
आंबोळी पीठ	५०० ग्रॅम	₹.५२/-	₹.४५/-	₹.०७/-
तिखट पावट	५०० ग्रॅम	₹.४००/-	₹.३४०/-	₹.६०/-
हळद पावट	५०० ग्रॅम	₹.११५/-	₹.९०/-	₹.२५/-
गरम मसाला	१०० ग्रॅम	₹.१५५/-	₹.१४०/-	₹.१५/-
गोडा मसाला	१०० ग्रॅम	₹.१५५/-	₹.१४०/-	₹.१५/-
मोठे डस्टर	१०० ग्रॅम	₹.४०/-	₹.३५/-	₹.०५/-
विश्वस्त संजीव मंत्री			₹.३०/-	

मुंबई ग्राहक पंचायत

विश्वस्त मंडळ

डॉ. बाळ फोंडके
अनुराधा गोरे
ललिता कुलकर्णी
अनुराधा नरसाळे
संजीव मंत्री

अध्यक्ष

डॉ. बाळ फोंडके

उपाध्यक्ष

अनुराधा गोरे

कार्यकारी मंडळ

अॅड. शिरीष देशपांडे (कार्याध्यक्ष, स्वीकृत)
अनुराधा देशपांडे (कार्योपाध्यक्ष)
प्रभाकर गवाणे (कार्योपाध्यक्ष)
अनिता खानोलकर (कार्यवाह)
ज्योती मोडक (कार्यवाह)
रविंद्र सहस्रबुद्धे (खजिनदार)

सभासद

छाया वारंगे, शीला देवळेकर,
राजेंद्र राणे, शुभदा चौकर,
मंगला गाडगीळ, अनघा आचरेकर,
विवेक केळकर, शर्मिला रानडे,
आलोक हर्डीकर (स्वीकृत),
अभय जोशी, पराग रेडकर,
अर्चना पानगांवकर (स्वीकृत),
प्रकाश पाटील, उदय पिंगळे (स्वीकृत)

निमंत्रित

• संघटन विभाग प्रमुख

या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या मतांशी संपादक/
संघटना सहमत असतीलच असे नाही.

अनुक्रमणिका

आपली दर्जेदार उत्पादने रेल्वे स्टेशनवर	२
ग्राहक पंचायत पेठ आता लवकरच	४
समेट झाला!	४
संपादकीय	५
पर्यावरण जागृतीचा वसा	६
सदोष कार बदलून मिळाली	८
तांदूळ जुने, आरोग्यासाठी सोने!	९
आद्य पीक- वरई	१०
वाचू आनंदे	१२
वाहनात इंधन भरताना	१३
जैवविविधतेचा आदर हाच पर्यावरणाचा सत्कार!	१४
संवादातून संघटन	१५
'समेट'बाबत मार्गदर्शन	१५
बँकांनी राबवायची आहे १०० दिवसांची मोहीम	१६
स्पर्धेतील विजेत्यांचे अनुभव	१७
'डार्क पॅटर्न' म्हणजे माहितीये न रे भाऊ?	१८
Arbitrariness by Schools	१९
Developer Can't Arbitrarily Change the Offer	२०
Secured Non-Convertible Debentures - How far secured they are?	२१
Be aware - Be alert	२२
Banks to Settle Unclaimed Accounts	२३
Standards for Basmati Rice	२३

मुंबई ग्राहक पंचायतीची वितरण यंत्रणा हे शाश्वत जीवनशैलीचे आदर्श प्रारूप असल्याचा गौरव देशपातळीवर आणि जागतिक पातळीवर होतोय, त्यात प्रत्येक सभासदाचा खारीचा वाटा आहे. त्यामुळेच आपली जबाबदारीही वाढते. आपण अधिकाधिक पर्यावरण-स्नेही कृती करण्याच्या प्रयत्नात असले पाहिजे. आता श्रावण, भाद्रपद हा सणांचा काळ आहे. आपले बरेचसे सण हे मुळात निसर्गाशी नाते सांगणारे आहेत. पर्यावरणाला घातक गोष्टी टाळून जे जे नवनवे चांगले पर्याय तुम्ही अनुसराल, ते कळवा आम्हाला. आणि इतरांनाही प्रेरित करा.

❖ संपादक :- शुभदा चौकर
❖ संपादकीय साहाय्य :- सुमिता चितळे, नेहा जोशी, शर्मिला नाईक, उदय पिंगळे
❖ सल्लागार :- अॅड. शिरीष देशपांडे, वसुंधरा देवधर
❖ मुखपृष्ठ :- राजेंद्र राणे
❖ अक्षरजुळणी व रचना, कला व मुद्रण :- इंडिया प्रिंटिंग वर्क्स, वडाळा, मुंबई

ग्राहक पंचायत पेठ आता लवकरच

१.	१७ ऑगस्ट ते २२ ऑगस्ट २०२३	लायन्स क्लब हॉल, कचेरी रोड, पालघर (प.)	६ दिवस
२.	८ सप्टेंबर ते १२ सप्टेंबर २०२३	मुक्तांगण शाळा, चेंबूर	५ दिवस

चला मंडळी, कामाला लागो. पंचायत पेठांचा हंगाम सुरू होत आहे. नेहमीप्रमाणे रक्षाबंधनाचा मुहूर्त साधत ऑगस्टमध्ये पालघर येथे पंचायत पेठेचे आयोजन होत आहे. तर गणपती, गौरीचे औचित्य साधत चेंबूर येथे प्रथमच ग्राहक पंचायत पेठेचे आयोजन करण्यात आले आहे. आपल्या ह्या पंचायत पेठांचा प्रचार-प्रसार धमाकेदार करण्याची आपली सर्वांचीच जबाबदारी आहे. तर मग होताय ना ह्या उत्सवात सहभागी?

– ग्राहक पंचायत पेठ समिती

समेट झाला!

– अॅड. शिरीष देशपांडे

विलेपार्ले येथील एका ग्राहकाची तक्रार आपल्याकडे आली होती की, नियोजित पुनर्विकासात त्याला ५८४ ऐवजी ५५४ चौ.फू. जागा दिली होती. यासाठी न्यायालयात तक्रार दाखल केली असती तर दोन्ही बाजूंचा बराच वेळ आणि कोर्टबाजीवर बराच पैसा खर्च होऊ शकला असता.

कोर्टात जाण्याऐवजी परस्पर सामंजस्याने तक्रारी सोडवण्याचा मध्य-मार्ग म्हणजे 'समेट'. 'समेट' या आपल्या नवीन व्यवस्थेमुळे अनेक ग्राहकांना लवकर न्याय मिळू शकतो.

आपली 'समेट'ची नोटीस अॅड. पूजा जोशी देशपांडे यांनी त्या विकासकाला पाठवताच त्या विकासकाने तक्रारदार ग्राहकाला जागेच्या कमतरतेच्या बदल्यात रु. ५ लाख ५० हजार देण्याची तयारी दाखवली. ग्राहकाने ही ऑफर स्वीकारली असल्याचे आपल्याला कळवले असून त्याचा पहिला हप्ता सुद्धा (Rs. 50,000) ग्राहकाला प्राप्त झाला आहे, असेही त्यांनी आपल्याला कळवले आहे. ♦

खाजगी टॅक्सी सेवा नियमनासाठी सूचना

ओला, उबर टॅक्सी सेवांचे नियमन करण्यासाठी नेमलेल्या शासकीय समितीची बैठक वाशी, नवी मुंबई येथे ३० मे रोजी संपन्न झाली. यावेळी मुंबई ग्राहक पंचायतीतर्फे समितीचे अध्यक्ष सुधीर कुमार श्रीवास्तव यांना सविस्तर निवेदन देऊन त्यावर सांगोपांग चर्चा झाली. यावेळी परिवहन आयुक्त विवेक भिमनवार आणि अन्य समिती सदस्य उपस्थित होते. संस्थेने केलेल्या ऑनलाइन सर्वेक्षणाची विशेष दखल समिती अध्यक्ष आणि परिवहन आयुक्तांनी घेतली. कार्याध्यक्ष अॅड. शिरीष देशपांडे आणि शर्मिला रानडे यांनी अहवाल व निवेदन त्यांच्याकडे सुपूर्द केले.

ओला, उबर शासकीय समिती अध्यक्ष, परिवहन आयुक्त आणि अन्य सदस्यांसह मुंबई ग्राहक पंचायतीचे पदाधिकारी.

राष्ट्रीय परिषदेत आपलेही 'अनुकरणीय उदाहरण'!

G२०च्या छत्राखालील 'C20 LiFE' या राष्ट्रीय परिषदेत मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या वितरण व्यवस्थेचे सादरीकरण करायला मिळणे हा एक अपूर्व अनुभव होता. ३ व ४ जून रोजी उत्तनला, रामभाऊ म्हाळगी प्रबोधिनीच्या रम्य परिसरात ही परिषद झाली. शाश्वत विकास हे मूल्य केंद्रभागी ठेवून आपापल्या क्षेत्रात मनःपूत काम करणारे भारतातील विविध ठिकाणचे कृतिशील प्रतिनिधी तिथे एकत्र जमले होते.

'C20 LiFE' म्हणजे Lifestyle for Environment या विषयात काम करणाऱ्या सामाजिक संस्थांचे व्यासपीठ. 'भारतीय सांस्कृतिक संबंध परिषद'चे अध्यक्ष, माजी खासदार

डॉ. विनय सहस्रबुद्धे यांनी आपले नाव Civil20 चे राष्ट्रीय समन्वयक डॉ. गजानन डांगे यांना कळवले. लगोलग त्यांच्याकडून इमेल आला, की मुंबई ग्राहक पंचायततर्फे आपले वितरणाचे मॉडेल समजावणारा एक निबंध आणि ५ मिनिटांचा व्हिडीओ पाठवावा. त्यासाठी हातात केवळ १५ दिवस होते.

अॅड. शिरीष देशपांडे यांच्या मदतीने मी १५ दिवसांत आपल्या कामावरचा निबंध लिहिला. ५ मिनिटांचा व्हिडीओ कोण करणार हे प्रश्नचिन्हही लगेच सुटले. शिक्षण विभागात कार्यरत असलेल्या आपल्या अंधेरीच्या कार्यकर्त्या नलिनी कुलकर्णी यांचा सुपुत्र सौरभ कुलकर्णी एका मोठ्या जाहिरात कंपनीत आहे. त्याने तत्परतेने, स्वयंसेवी वृत्तीने मदत केल्याने ५ मिनिटांचा व्हिडीओ आकर्षक झाला. हे सर्व वेळेत Civil20 कडे पाठवल्यावर आपल्याला या 'C20 LiFE' परिषदेत आपल्या वितरण यंत्रणेचे सादरीकरण करण्याची संधीही मिळाली.

मुंबई ग्राहक पंचायत गेली ४८ वर्षे शाश्वत जीवनशैलीचे प्रारूप राबवत आहे, हे तिथे अनेकांना अचंब्याचे वाटले. शाश्वत जीवनशैलीचा अंगीकार करणारी काही मॉडेल त्यांनी निवडून ती Civil20 पोर्टलच्या 'अनुकरणीय उदाहरण'

नावाच्या youtube चॅनेलवर टाकली आहेत. मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या मॉडेलचीही यासाठी निवड झाली आहे. उत्पादनात वाढ, वितरणात समानता आणि उपभोगावर संयम ही त्रिसूत्री मांडत 'ग्राहक हिताय, ग्राहक सुखाय' असे हे शाश्वत जीवनशैलीचे मॉडेल हजारो कार्यकर्त्यांच्या बळावर चालते. तिथे त्याचे १० मिनिटांचे सादरीकरण पाहिल्यावर अनेकांना यात सहभागी व्हावेसे वाटले. अनुसरावेसे वाटले. काही जण शेतकऱ्यांबरोबर किंवा लघुउत्पादकांबरोबर काम करत आहेत. त्यांना त्यांच्या उत्पादनांसाठी हक्काची व थेट बाजारपेठ हवी आहे. त्यामुळे सहकार्यांच्या अनेक शक्यता जाणवत आहेत.

शाश्वत जीवनशैली रुजवण्याच्या दृष्टीने इथे अनेक विषय चर्चिते गेले, त्या बदल टप्पाटप्पाने लिहीन.

G20 मधील थिंक२० या ग्रूपमधील LiFE टास्क फोर्सचे प्रमुख प्रा. डॉ. सचिन चतुर्वेदी यांनी एक महत्त्वाचा मुद्दा मांडला, की GDP मोजून विकास दर नको ठरवायला. त्यापेक्षा Welbeing Index- कल्याणाचा निर्देशांक मोजला पाहिजे. त्यात GDP + पाणी, निसर्ग संपदा, हवेची प्रत, अन्न सुरक्षा, पोषण मूल्य, शहरी-ग्रामीण समानता हेही निकष लक्षात घेतले पाहिजेत. ग्राहक चळवळीत काम करत असताना आपल्याला कायमच जाणवत असते की GDP हा विकासाचा निर्देशांक म्हणून पुरेसा नाही.

आपण आपल्या भारतीय संस्कृतीत म्हणतो need भागवा, greed नको. चंगळवाद नको. ग्राहक पंचायतीत आपण कायमच हे तत्त्व सांगतो. आपल्या त्रिसूत्रीत 'उपभोगावर संयम' हे तत्त्व आहे. पण या मुद्यावर G20 गटात एकवाक्यता होणे कठीण. कारण, मंदीतून वर येण्यासाठी भरपूर खरेदी व्हायला हवी, ही अमेरिकेची धारणा. मग उपभोग भरपूर घ्या, पण काहीही वाया घालण्यावर आळा घातला पाहिजे, हे तरी मान्य आहे न? असे त्यांच्याकडून वदवून घ्यावे लागले, असे डॉ सचिन चतुर्वेदी सांगत होते. जगातील २० बलाढ्य राष्ट्रे त्यांच्या धारणांसह एकत्र चर्चेला बसतात, तेव्हा समविचार आणि सर्वमान्यता सोपी नसते!

(पान क्र. १२ पाहा...)

पर्यावरण जागृतीचा वसा

– पराग रेडकर, सुमिता चितळे

‘माय ग्रीन सोसायटी’ने अलीकडे मुंबई ग्राहक पंचायतीला हजारो कापडी पिशव्या देऊ केल्या. जाड कापडाच्या सुंदरशा पिशव्या आपण ग्राहकांना, विक्रेत्यांना द्याव्या आणि प्लास्टिक पिशव्यांना मज्जाव करावा, अशी त्यांची अपेक्षा आहे. त्यामुळे यंदाच्या पर्यावरण दिनाच्या कार्यक्रमात मुख्यत्वे प्राबल्य होते ते कापडी पिशव्या वापरण्याची जाणीव ग्राहकांना करून देणे, हे!

‘माय ग्रीन सोसायटी’ने बोरिवली विभागाला कापडी पिशव्या देऊ केल्या. बोरिवली पूर्व, बोरिवली पश्चिम येथील भाजी मंडई, तसेच गोरई येथील भाजी मार्केट या सर्व ठिकाणी बोरिवली विभागाचे सर्व कार्यकर्ते भाजी विक्रेते, फळ विक्रेते यांच्याजवळ येणाऱ्या ग्राहकाला ‘प्लास्टिक पिशवी वापरणे टाळा आणि कापडी पिशवीचा उपयोग करा’ असे सांगून त्यांना कापडी पिशवी देत होते. शिवाय प्रत्येकाला प्लास्टिक वापरण्याचे तोटे सांगून त्यामुळे पर्यावरणाची कशी हानी होते, हेही समजावून सांगत होते. या बाजारपेठांमध्ये १, २ व ३ जून रोजी संध्याकाळी ५ ते ८ वाजेपर्यंत कापडी पिशव्यांचे वाटप केले. ५ जूनला दुपारी ४ ते रात्री ८.३० वाजेपर्यंत बोरिवली स्टेशनजवळील मुंबई महानगरपालिकेच्या आवारात पर्यावरण जागृतीसाठी स्टॉल उभारला. तेथे तुळस, कोरफड, कडुनिंब, पानफुटी आणि कढीलंब अशी औषधी व उपयुक्त झाडांची सुमारे ७०० रोपटी येणाऱ्या लोकांना मोफत दिली.

बोरीवली येथे गोरई भाजी मंडईत ग्राहकाला ‘कापडी पिशवी’ देताना बोरीवली विभागाचे कार्यकर्ते

इथेही कापडी पिशव्यांचे वाटप करण्यात आले. बोरिवली विभागाचे २२ कार्यकर्ते आणि दहिसर विभागाचे ३ कार्यकर्ते आले होते. बोरिवली विभागाच्या अध्यक्ष डॉ. सुहासिनी संत या सर्व कार्यकर्त्यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी सुरुवातीपासून आवर्जून उपस्थित होत्या.

वसई-नालासोपारा विभागाने वसई मार्केटमध्ये प्लास्टिक पिशव्यांच्या वापराचा दुष्परिणाम आणि पर्यावरण प्रदूषण या विषयावर जनजागृती अभियान राबवले. यावेळी विभागाने कापडी पिशव्यांचे वाटप केले. विभागाच्या १० कार्यकर्त्यांसह वसई-विरार महानगर पालिकेचे कर्मचारी या अभियानामध्ये सहभागी झाले होते.

कांदिवली विभागात कापडी पिशव्या देऊन सिंगल युज प्लास्टिक पिशव्यांच्या संदर्भात लोकांमध्ये जागृती निर्माण करून त्या वापरू नये यासाठी संघप्रमुख आणि सदस्यांसोबत चर्चा केली.

मालाड विभागाने अस्मिता ज्योती सोसायटीत पर्यावरण वाचवा, झाडे वाचवा-झाडे जगवा, प्लास्टिक पिशव्यांचा वापर टाळा अशा पर्यावरणपूरक घोषणा देत कॉलनीतील शालेय मुलांच्या व इतर रहिवाश्यांच्या सहभागाने रॅली काढली होती. ४ जूनला सोसायटीच्या एका सामाजिक कार्यक्रमात उपस्थित प्रेक्षकांना आवाहन करून सगळ्यांनी प्लास्टिकच्या पिशव्या न वापरण्याची व नेहमीच बाजारात जाताना सोबत कापडी पिशव्या नेण्याची शपथ घेतली.

लोकांनी कापडी पिशव्या वापराव्यात आणि स्वहस्ते बनवलेली वस्तू अधिक काळ वापरली जाते या उद्देशाने

पर्यावरण दिनानिमित्त मालाड विभागातील अस्मिता ज्योती सोसायटीत मुले आणि रहिवाशांनी काढलेली रॅली

गोरेगाव विभागातर्फे ४ जून रोजी कापडी पिशवी डिझाईन कार्यशाळा (Tote bag painting workshop) घेण्यात आली. नेहा जोशी या कार्यकर्तीने सोप्या, रंजक पद्धतीने पिशव्या डिझाईन करायला शिकवले. सुंदर सजलेल्या पिशव्या जेव्हा सहभागी सभासद बाहेर घेऊन जातील तेव्हा आपोआपच आपल्या संस्थेचे नाव, कार्य आणि पर्यावरण सुरक्षेचा संदेश जनमानसात पोचेल. या उपक्रमात शालेय विद्यार्थी ते ज्येष्ठ नागरिक अशा ३५ जणांनी सहभाग घेतला.

दादर-माहिम-बांद्रा विभागातर्फे, जागतिक ग्राहक हक्क दिनानिमित्त १५ मार्चपासून शिवाजी पार्क दादर येथे 'Shivaji Park No Plastic Zone' हा उपक्रम हाती घेण्यात आला. गेले दोन अडीच महिने विभागाच्या कार्यकर्त्यांनी या उपक्रमासाठी सातत्याने आपले प्रयत्न चालू ठेवले होते. विभाग कार्यकर्त्यांनी BMC ward office येथे सहआयुक्त प्रशांत सकपाळे यांचीही भेट घेतली होती व शिवाजी पार्क येथे 'no plastic zone' असा बोर्ड

शिवाजी पार्क, दादर येथील 'कापडी पिशवी' उपक्रम

पुणे विभागाने घेतलेल्या चित्रकला स्पर्धेत सहभागी झालेल्या स्पर्धकांच्या चित्राचा फोटो

गोरेगाव येथील 'पिशव्या रंगवा' कार्यशाळेत सहभागी झालेले आनंदी सहभागी!

लावावा यासाठी पाठपुरावा केला होता. त्यालाही आता यश मिळाले आहे व पर्यावरण दिनानिमित्त हा फलक अधिकारी बाळासाहेब सानप यांच्या उपस्थितीत ५ जून रोजी लावला गेला. मैदानाभोवती चार ठिकाणी हे फलक लावण्यात आले आहेत. मुंबई महापालिकेच्या त्या फलकावर मुंबई ग्राहक पंचायतीचे नावही झळकले आहे.

ठाणे महापालिका आयोजित जागतिक पर्यावरण दिनानिमित्त कार्यक्रमात मुंबई ग्राहक पंचायतीला सहभाग नोंदविण्याची संधी मुख्य पर्यावरण अधिकारी मनिषा प्रधान यांनी उपलब्ध करून दिली. त्यानुसार ठाणे विभागाचे कार्यध्यक्ष प्रभाकर गवाणे व पराग रेडकर, पर्यावरण प्रमुख यांनी सहभाग घेतला. अतिरिक्त आयुक्त संदीप माळवी, उपायुक्त-घन कचरा व्यवस्थापन तुषार पवार, समर्थ भारत व्यासपीठ व आर निसर्ग, मुंबई ग्राहक पंचायत संस्थेच्या पदाधिकाऱ्यांच्या आणि २० कार्यकर्त्यांच्या उपस्थितीत कार्यक्रम संपन्न झाला.

पुणे विभागात सर्व वयोगटांसाठी चित्रकला स्पर्धा आयोजित केली. स्पर्धेसाठी खालील दोन विषय दिले होते. 'वाढवा झाड एक, त्याचे फायदे अनेक' आणि 'प्लास्टिकचा वापर करा कमी, देईल वसुंधरा शुध्द हवा पाण्याची हमी.'

एकंदर पर्यावरण दिनी असे अनेक कार्यक्रम आपल्या वेगवेगळ्या भौगोलिक विभागांत साजरे झाले.

सदोष कार बदलून मिळाली

- अनिता खानोलकर, कार्यवाह

मुंबई ग्राहक पंचायत या संस्थेचे सभासद हे खरोखरच सजग ग्राहक असल्याचा प्रत्यय देणारे हे एक उत्तम उदाहरण आहे. गिरगाव येथील वैद्यकीय व्यावसायिक असणारे आपल्या संस्थेचे एक सदस्य डॉ. विवेक (नाव बदलले आहे) यांनी एका प्रसिद्ध कंपनीची महागडी कार ३ जुलै २०१७ रोजी खरेदी केली. या कारने डॉक्टर मुंबई-पुणे असा प्रवास करत असताना प्रवासादरम्यान कारच्या इंजिनला आग लागली. ही सदोष कार कंपनीने परत घ्यावी आणि त्याचे पैसे परत करावेत यासाठी डॉक्टरांनी मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या गिरगाव येथील तक्रार मार्गदर्शन केंद्रामधील कार्यकर्ते प्रकाश जोशी यांचा सल्ला आणि मार्गदर्शन घेतले.

या नव्या कोऱ्या कारचा प्रवास जेमतेम ५९६९ कि. मी इतका झाला होता. २३ नोव्हेंबर २०१८ रोजी कार चालवत असताना कारच्या बॉनेटमधून

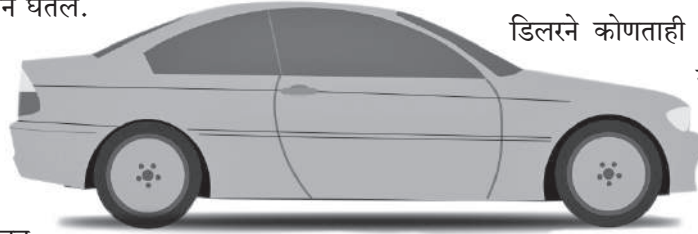
धूर निघत असल्याचे डॉक्टरांच्या लक्षात आले. त्यांनी कार ताबडतोब बाजूला घेऊन थांबवली. बॉनेट उघडले असता कारच्या इंजिनने पेट घेतलेला असल्याचे त्यांच्या लक्षात आले. आजुबाजूला असणाऱ्या लोकांच्या मदतीने पुढील १० मिनीटांत आग विझवण्यात डॉक्टरांना यश आले. अन्यथा आणखी काही मिनीटांत संपूर्ण कार आगीच्या भक्ष्यस्थानी पडली असती आणि अनावस्था प्रसंग ओढावला असता.

कारच्या कंपनीचे सर्व्हिस सेंटर जवळपास उपलब्ध नसल्याने डॉक्टरांनी डिलरला फोन करून घडलेला प्रसंग सांगितला आणि मदतीची अपेक्षा व्यक्त केली. तब्बल चार तासांच्या प्रतिकेनंतर डिलरने पाठवलेली टोंईंग कार आली आणि सदोष कार सर्व्हिस सेंटरमध्ये घेऊन गेली. डॉ. भोगले यांनी या आगीबाबतत कुलाबा येथील पोलीस स्टेशनमध्ये रीतसर तक्रार दाखल केली.

आगीच्या कारणांची चौकशी केली असता चुकीच्या वायर जोडणीमुळे आग लागल्याचे निष्पन्न झाले. यापूर्वी कार खरेदी केल्यानंतर लगेचच २१ ऑगस्ट २०१७ रोजी कारचे

कनेक्टर्स आणि लाईट जळले होते. त्यानंतर पुन्हा ऑक्टोबर २०१७ मध्ये पुन्हा हीच तक्रार उद्भवली होती. डिलरने दोन्ही वेळा विनामूल्य दुरुस्ती करून लाईट बदलून दिले होते आणि कोणतीही गंभीर बाब नसल्याचे खात्रीपूर्वक सांगितले होते. आता पुन्हा आग लागल्यानंतरही डिलर विनामूल्य दुरुस्ती करून देण्याची तयारी दर्शवत होता. मात्र तक्रारदाराने डिलर आणि कंपनीला लेखी स्वरूपात कळवले की, वारंवार आग लागण्याची तक्रार अत्यंत गंभीर असून यात मृत्यूही ओढवू शकतो. त्यामुळे कंपनीने कारची संपूर्ण रक्कम परत करावी.

मात्र अनेकदा पत्रव्यवहार करूनही कारच्या कंपनीने आणि डिलरने कोणताही सकारात्मक प्रतिसाद दिला नाही.

डॉ. भोगले जेव्हा मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या गिरगाव येथील तक्रार मार्गदर्शन केंद्रामध्ये आले

तेव्हा प्रकाश जोशी यांनी त्यांना नव्याने पत्र लिहून कारच्या कंपनीला आणि डिलरला पाठवण्यास सांगितले. या पत्रामध्ये पुढील मुद्यांचा समावेश करण्याचा सल्ला दिला.

१) कारची संपूर्ण किंमत, रजिस्ट्रेशन फी, भरलेला कर/वीमा यांची रक्कम, कारसाठी घेतलेल्या कर्जावरील एकूण व्याज या सर्वांचा परतावा मिळावा.

२) ठरलेल्या मुदतीमध्ये परतावा न मिळाल्यास ग्राहक न्यायालयामध्ये तक्रार दाखल करण्यात येईल.

त्यानुसार डॉ. भोगले यांनी पत्र पाठवताच आतापर्यंत टाळाटाळ करणाऱ्या कारच्या कंपनीने सदोष कार बदलून नवी कोरी कार तक्रारदारांना देण्याची तयारी दर्शवली. त्यानुसार डिलरने डॉक्टरांशी संपर्क साधून नवीन कार डॉक्टरांच्या सुपूर्द केली. डॉक्टर आणि त्यांचे कुटूंबीय ही तक्रार योग्य पद्धतीने सुटल्याने आनंदित झाले आणि त्यांनी प्रकाश जोशी यांचे मनःपूर्वक आभार व्यक्त केले.

(पूर्वप्रसिद्धी- महाराष्ट्र टाइम्स)

तांदूळ जुने, आरोग्यासाठी सोने!

– छाया वारंगे, उपाध्यक्ष, खरेदी समिती

तांदूळाचे पीक वर्षातून एकदाच घेतले जाते. ही पिके सप्टेंबरमध्ये सर्वसाधारण तयार होतात. सर्व प्रक्रिया होऊन ते घाऊक बाजारात जानेवारीपासून यायला सुरुवात होते. आपण नवीन पिकाचे तान्दूळ 'साठवणीचे तान्दूळ' म्हणून फेब्रुवारीत घायला सुरुवात करतो. साठवणीचे तान्दूळ अनेक लोक पावसाळ्यानंतर वापरायला सुरुवात करतात. हे नवीन पिकाचे नवे तान्दूळ म्हणून गणले जातात.

बाजारात नवीन पिकाचे नवीन तान्दूळ यायला लागले की त्या आधीच्या वर्षाच्या पिकाच्या तान्दूळांना 'जुना तान्दूळ' म्हणून गणले जाते.

फेब्रुवारीपासून आपण नवीन तान्दूळ साठवणीचे म्हणून देतो, तेव्हा या आधीच्या वर्षातील तान्दूळांचा भाव वधारतो. अनेकदा मिळतही नाहीत. याचे मुख्य कारण आरोग्यासाठी जुना तान्दूळ हितकारक असतो. उपलब्धता नसल्याने जो असतो तो भाव खाऊन जातो. ज्यांना जुना तान्दूळ आरोग्यासाठी हितकारक हे माहीत असते, अशा सूत्र ग्राहकांची यासाठी मागणी असते.

व्यापाऱ्यांना आरोग्याचा विचार नसल्याने ते तान्दूळ साठवून ठेवण्यापेक्षा मागणीनुसार असेल तसा लवकरात लवकर विकतात. साठवणीचे खर्च, जागा, मागणी येईलच याची खात्री नसणे अशा अनेक कारणांमुळे बाजारात खरोखरचा जुन्या तान्दूळाचा तूटवडा निर्माण होतो. आपण नवीन तान्दूळ खरेदी करतो तेव्हा मार्केटमध्ये जुन्या तान्दूळाचा दर नवीन तान्दूळापेक्षा जास्तच असतो. एप्रिल महिन्यापासून आपणही नवीन तान्दूळ ५ किलोच्या पॅकिंगमध्ये घायला सुरुवात करतो.

गतवर्षीचे फेब्रुवारी वाटपातील 'साठवणीचे' म्हणून वितरित होणारे नवे तान्दूळ हे या वर्षी फेब्रुवारीपासून वापरले,

तरच ते 'जुने तान्दूळ' होतात. अर्थात ही अपेक्षा आपली आपणच पूर्ण करावी लागते, बाजारातून पूर्ण होईल, यावर अवलंबून राहणे खात्रीचे नाही.

जुन्या तान्दूळातील पाण्याचा अंश कमी झालेला असतो. तान्दूळ वजनाने हलका होतो. आणि या तान्दूळाचा भात पचायलाही हलका असतो. आपल्याला तो हवाच असेल तर आपणच तो यावर्षीचा साठवून पुढील वर्षासाठी वापरावा व आरोग्य सांभाळावे. जुना तान्दूळ एक वर्षाचा जुना असेल तर हितकारी व तीन वर्षे जुना असेल तर अहितकारक असे समजावे. थोडक्यात काय, जुने ते सोने!

जुना तान्दूळ कसा ओळखावा

१. तान्दूळाचा गोडसर वास आला तर तो नवीन आहे.
२. तान्दूळाचा एक दाणा दाताखाली चावून पहा. जर कटकन चावला तर तो जुना आहे.
३. जर तान्दूळाचा दाणा चावल्यानंतर दाताला चिकटला तर तो नवीन आहे.

तान्दूळ शिजवताना

१. मध्यम जुने तान्दूळ असतील आणि एक वाटीचा भात बनवायचा असेल, तर दीड वाटी पाणी ठेवावे.
२. खूप जुने तान्दूळ असतील तर एक वाटी तान्दूळ आणि दोन वाट्या पाणी.
३. भात शिजवताना तेल घातले तर भात मोकळा होतो.
४. भात शिजवताना लिंबाचा रस टाकला तर भात पांढरा दिसतो व चमक येते.

प्रतिसाद

गेल्या महिन्यात मी 'डॉक्टर कुरणेज चकली भाजणी' घेतली. त्यावर दिलेल्या सूचनेनुसार चकल्या करून पाहिल्या. अत्यंत खुसखुशीत, चवदार झाल्यात. भाजणी उत्तम आहे. आवडली. मी विकतचे भाजणी पीठ आयुष्यात प्रथमच वापरून पाहिले.

– वीणा गवाणकर, ज्येष्ठ लेखिका, वसई विभागाच्या अध्यक्ष

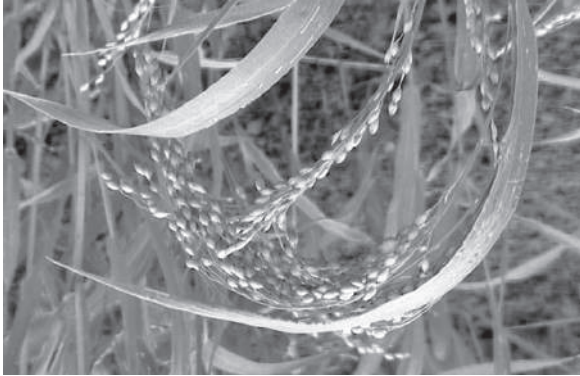
मस्त मिलेट

आद्य पीक- वरई

– डॉ. वासन्ती श्री.पुरोहित

(कोरडवाहू शेतीचे उत्पादन आणि दर्जा वाढविण्यासाठी
आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर या विषयावर पीएचडी)

वरीचे तांदूळ अनेक जण उपवासाला खातात. तेही एक मिलेट आहे. इंग्लिश भाषेत वरईला Proso millet, Common millet, Hog millet, Broomcorn millet, White millet संबोधले जाते. वरईचे शास्त्रीय नाव – Panicum miliaceum! भगर, वरई, चीना, चिना बागमू, बागरू, वारिगा, पानी वारगू अशा नावांनी वरई ओळखली जाते. सावं पेक्षा वरईचा दाणा थोडा मोठा असतो. बंगालमध्ये उपवासाची व्याख्या सोपी आहे, मासे आणि भात आहारातून त्या दिवशी वर्ज्य करायचे आणि समा के चावल म्हणजे वरई किंवा सावंचा भात खायचा!

ईशान्य चीनमधील कोरडवाहूच्या भागात सर्वसाधारणपणे इसवीसन पूर्व ८००० वर्षे वरई पीक लागवडीखाली आणले गेले असावे. जेव्हा उपजीविकेचे साधन म्हणून फक्त शिकार व्हायची, अशा काळात उत्क्रांतीच्या पहिल्या टप्प्यातील माणसाने हाताळलेले हे पहिलं पीक असावं, असं मानलं जातं. पूर्व आशिया, युरोप, जॉर्जिया आणि जर्मनी येथे साधारणतः इसवी सनापूर्वी ५००० वर्षे याची लागवड सुरू झाली असावी. भारत, नेपाळ बरोबरच चीन, रशिया, नेपाळ, युक्रेन, बेलारूस, रुमानिया, आखाती देश, तुर्कस्थान, अमेरिका या ठिकाणी वरईची लागवड होते. अफ्रिका खंडात मात्र इतर मिलेट्स च्या लागवडीखाली क्षेत्र असून सुध्दा वरईची शेती होत नाही. रशिया आणि दक्षिण अमेरिकेतील काही देशांमध्ये दुभत्या जनावरांसाठी चारा म्हणून याकडे

बघितले जाते.

४ ते ६ फुटांपर्यंत वाढणारे परंतु सर्वात छोटे आयुःमान (साधारणतः ४५ ते ६० दिवस) असलेले हे वर्षायु पीक आहे. पाण्याची अत्यंत कमी गरज, उथळ मुळे हे याचे वैशिष्ट्य! मक्याप्रमाणेच वाढीव तापमान सोसवणारे हे पीक आहे आणि म्हणूनच १० डिग्री सेल्शियसपेक्षा कमी तापमान याला सोसत नाही. मुळे उथळ असल्याने अति ओलावा, साचलेले पाणी याला मानवत नाही. पाण्याचा योग्य निचरा होणारी जमीन लागते. आपल्या देशात मध्यप्रदेश, पूर्वांचल, बिहार, तामिळनाडू, आंध्रप्रदेश, कर्नाटक आणि महाराष्ट्रात वरईचे पीक घेतले जाते.

वरई संपूर्ण ग्लुटेन फ्री. त्यात कर्बोदके आणि फॅटी अॅसिड्सचे योग्य प्रमाण, हेल्थ प्रॉमिसिंग फिनाॅलिक कंपाऊंड्स आणि कॅल्शियमचे प्रमाण अधिक असल्याने हिरड्या आणि हाडांच्या बळकटीसाठी योग्य समजले जाते. यातील प्रथिनांचे प्रमाण गव्हातील प्रथिनांइतकेच असले तरी वरईमध्ये आवश्यक अॅमिनो अॅसिड्सचे प्रमाण गव्हापेक्षा अधिक आहे.

ठाण्याच्या जव्हार या आदिवासी भागात थोड्याशा मसाल्यांचा वापर करून वरईचे सूप, भात किंवा खिचडी म्हणून सेवन करायची प्रथा आहे. तांदुळाऐवजी वरई वापरून मेदूर वडा, मंचुरिअन, चीज बॉल्स, रवा इडली, समोसा हे पदार्थ बनविता येतात. तर शंकरपाळी, खाजा, पायसम हे गोड पदार्थ आपण वरईपासून बनवू शकतो.

वरईचा वापर भरपूर केला तर मिलेट्स इअर मधील आषाढ आणि श्रावण व्रत सुफळ संपूर्ण होईल. ♦

लहान बाजरीचे कटलेट

साहित्य : पातळ पोहे २ वाट्या थोडेसे पाणी लावून घ्यावे. सामा १ वाटी (मागे लिहिल्याप्रमाणे मिलेट्स नेहमीच ७ ते ८ तास भिजवून मग शिजवून वापरावयास घ्यायचे) दुधी भोपळा किसलेला अर्धी वाटी, पालक अर्धी वाटी, आलं, लसूण व मिरच्या पेस्ट २ लहान चमचे, पाव भाजी मसाला १ ते दीड चमचा, मीठ चवीनुसार, कोथिंबीर.

कृती : वरील सर्व पदार्थ एकत्र करून त्याला थोडासा तेलाचा हात लावून आपल्याला हवा तसा कटलेटचा आकार द्या. नंतर बिडाच्या किंवा लोखंडी तव्यावर तेल सोडून शॅलोफ्राय करून कोणत्याही चटणी किंवा टोमॅटो सॉसबरोबर सर्व्ह करावे.

लहान बाजरीचा मँगो शिरा

Little Millets अगोदरच शिजवून घ्यायचे.

साहित्य : Little millets २ वाट्या, साजूक तूप दीड वाटी, साखर १ ते दीड वाटी चवीनुसार. १ वाटी आंब्यांचा रस, उपलब्ध असतील ते ड्रायफ्रुट्स, जायफळ, वेलची पूड १ चमचा, १ वाटी दूध.

कृती : प्रथम कढईत तूप घालून शिजवलेली लहान बाजरी भाजून घ्या. नंतर त्यात दूध व आंब्यांचा रस घालून मिक्स करा. झाकण ठेवून वाफ काढा. मग त्यात साखर घालून परत एक वाफ काढा. साखर, Little millets व आंब्यांचा रस चांगले एकजीव झाले पाहिजे. आता त्यात जायफळ पूड, वेलची पूड घाला. परत चांगले मिक्स करा. वरून सुका मेवा घालून सजवा.

– भाग्यरेखा जोशी, अंधेरी

श्रध्दांजली

भांडुप येथील अद्वैत ग्राहक संघाच्या ज्येष्ठ सभासद व अद्वैत सोसायटी भांडुप (पू.) येथे राहणाऱ्या नलिनी शहाणे यांचे वयाच्या ९२व्या वर्षी दुःखद निधन झाले.

त्या नवीन ग्राहक संघ उभारणीसाठी सातत्याने प्रयत्नशील राहिल्या. संस्थेच्या पारदर्शी, चोख व्यवहारांविषयी त्यांना नितांत आदर होता.

उर्जेचा अखंड स्रोत, जिद्द, निष्ठा अमोघ वक्तृत्व, अफाट वाचन हे त्यांच्या स्वभावाचे गुणविशेष. पालिकेच्या शाळेत मुख्याध्यापिका म्हणून ३३ वर्षे जबाबदारी सांभाळली. अनेक सामाजिक कार्यात त्यांचा सक्रिय सहभाग होता.

छात्र भारतीला कर्मवीर भाऊराव पाटील पुरस्कार मिळाला होता. तसेच मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या २००९-२०१०च्या मा. कै. मधुकरराव मंत्री उत्कृष्ट संघ कार्यकर्ता पुरस्काराने त्यांना सन्मानित करण्यात आले होते. त्यांनी केलेले मरणोत्तर देहदान हे त्यांच्या जीवनादर्शाला साजेसेच होते.

मुंबई ग्राहक पंचायत संस्थेच्या दादर-माहिम-बांद्रा विभागाच्या ज्येष्ठ कार्यकर्त्या शोभना वैद्य यांचे २४ एप्रिल २०२३ रोजी निधन झाले. त्या ९४ वर्षांच्या होत्या.

त्या नेहमी हसतमुख, शांत व सर्वांमध्ये मिळून मिसळून राहणाऱ्या अशा व्यक्तिमत्त्वाच्या होत्या. दादर-माहिम-बांद्रा विभागाच्या त्या समिती सदस्य होत्या, तसेच त्या संस्थेच्या शिक्षण विभागातही कार्यरत होत्या. त्यांच्या कार्यकाळात अनेक वर्षे त्यांनी खार येथील B.P.M. या शाळेत ग्राहक मंडळ स्थापन करून विद्यार्थ्यांना ग्राहक जागरूकतेचे धडे दिले आहेत. त्या बांद्रा येथील त्यांच्या राहत्या ठिकाणापासून जवळच कमलपुष्प येथे महिला मंडळ स्थापन करण्यात त्यांच्या सहभाग होता. त्या मंडळातूनही अनेकांना त्यांनी ग्राहक शिक्षणाचे धडे दिले आहेत. संस्थेबद्दल त्यांना अतिशय आत्मियता वाटत असे. त्यांनी दिलेल्या योगदानामुळे त्यांना संस्थेकडून मधुकर मंत्री उत्कृष्ट कार्यकर्ता पुरस्कार देण्यात आला होता.

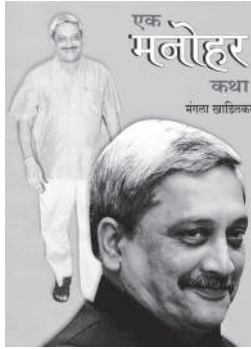

सप्टेंबर २०२३ च्या वाटपातील पुस्तक

- एक 'मनोहर' कथा; लेखिका : मंगला खाडिलकर; प्रकाशक : नवचैतन्य प्रकाशन;
छापिल किंमत : ६३०/-रु.; वाटपातील किंमत : ४२३/- रु.

एक 'मनोहर' कथा

मनोहर पर्रीकर हे राजकारणातील समाजशील, सत्शील व्यक्तिमत्त्व. ते राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या मुशीत घडले आणि तेथील संस्कारांशी ईमान राखत जगले. आयआयटीतून पदवी घेतलेले पर्रीकर राजकारणात शिरले तेच मोठ्या जिद्दीने. राजकारणाच्या तर्कशास्त्राचा अभ्यास त्यांनी केलाच शिवाय तिथे राहून स्वतःचे नीतीशास्त्र त्यांनी आखले आणि अनुसरले. केंद्रीय संरक्षणमंत्री असतानाही त्यांनी त्यांचा साधेपणा व नम्रपणा जपत धाडसी भूमिका घेतल्या. सर्वाना हवाहवासा वाटणारा हा आदरणीय नेता त्याची यशस्वी कारकीर्द अर्धवट सोडून निघून गेला, त्याची सर्वानाच हळहळ वाटली.

अग्रगण्य निवेदक मंगला खाडिलकर यांनी पर्रीकर यांच्या निकटच्या व्यक्तींशी बोलून त्यांच्याकडून पर्रीकर यांच्या व्यक्तिमत्त्वाची वैशिष्ट्ये आणि व्याप्ती समजून घेतली आहे. मंगला खाडिलकर या मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या जुन्या कार्यकर्त्या. त्यांचा 'एक मनोहर कथा' हा चरित्रग्रंथ मनोहर पर्रीकर या अफाट कर्तृत्वाच्या व्यक्तीचा इत्थंभूत परिचय करून देतो. पर्रीकर यांच्या या चरित्रग्रंथातून त्यांची जडणघडण, कौटुंबिक जीवन, स्वभाव, कामगिरी अशा अनेक पैलूंचे दर्शन घडते. या चरित्रग्रंथात त्यांचे गुण किंवा अनुभव सांगणारे सुमारे ५० निकटवर्तीयांचे लेख शब्दांकित केले आहेत. सुमित्रा महाजन, सुरेश प्रभू, नितीन गडकरी, जनरल बिपीन रावत, लेफ्ट जनरल शेकटकर अशा अनेक मान्यवरांचे, त्यांची मुलं, भावंडे, अन्य नातेवाईक, मित्र अशांचे लेख या चरित्रग्रंथात आहेत.

– शुभदा चौकर

(... पान क्र. ५ वरून)

राष्ट्रीय परिषदेत आपलेही 'अनुकरणीय उदाहरण'!

शाश्वत जीवनशैलीसाठी काही धोरणात्मक बदल तिथे सुचवले जात होते. मीही ग्राहकहिताच्या काही सुधारणा सुचवल्या-

- जशी गरिबांसाठी सार्वजनिक वितरण यंत्रणा (PDS) असते, तशी सर्वांसाठी पर्यावरणपूरक वितरण यंत्रणा Eco Friendly Distribution System (EDS) विकसीत व्हावी. थोडक्यात, मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या मॉडेलचे सर्वत्र अनुसरण व्हावे.
- ग्राहक- उत्पादक थेट जाळे विणण्यास सरकारचे प्रोत्साहन, पुढाकार असावा.
- मुंबई ग्राहक पंचायतीला वितरणासाठी आणि उत्पादकांना मार्केटपर्यंत माल थेट पोचवण्यासाठी ठिकठिकाणी सरकारी गोदामे अल्प किमतीत

वापरायला मिळावीत.

- स्थानिक आणि राज्य पातळीवरील प्रशासनाने अशा ग्राहक चळवळीला प्रोत्साहन द्यावे.
- कोणताही कायदा, नियम करताना ग्राहक संस्थांना समाविष्ट करून घ्यावे. उदा. - वाहतूक नियम, रेल्वे, ST दरवाढ, Food Standards नियम, इत्यादी.

या परिषदेत आपल्या संस्थेचे प्रतिनिधित्व करताना आपल्या संस्थापक सदस्यांचा दूरदर्शीपणा, हे प्रारूप रुजवण्यासाठी त्यांनी केलेली मेहनत आणि इतकी वर्षे हे काम नेटाने पुढे नेणाऱ्या असंख्य कार्यकर्त्यांचे योगदान हे सगळे किती अफाट आहे, ही भावना पुन्हापुन्हा जाणवून ऊर दाटून आला.

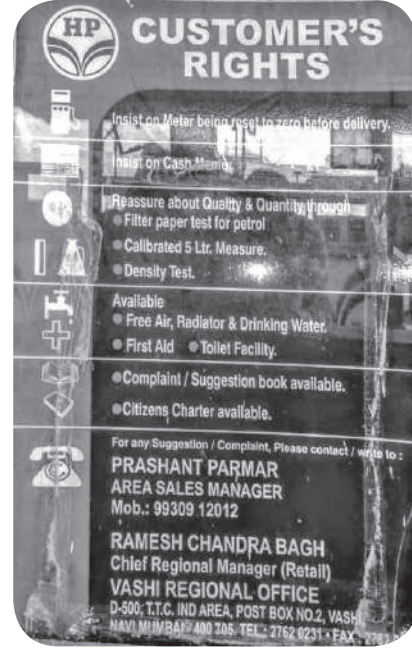
– शुभदा चौकर

वाहनात इंधन भरताना

- वसुंधरा देवधर

दाराशी उभ्या असलेल्या वाहनातून, मोटार असो की मोटारसायकल, बाहेर जायचा बेत केला की बऱ्याच वेळा निघायला उशीर होतो. मार्गस्थ होताना वाटेत नेहेमीच्या पेट्रोल पंपावर पेट्रोल/ डीझेल/ सीएनजी, जे इंधन असेल ते भरण्यासाठी थांबायचे असते. तिथे किती वेळ मोडू शकतो याचे गणित चुकू शकते. मग ज्यावेळी आपला नंबर येतो त्यावेळी पटापट काम उरकून निघणे, याकडे सगळे लक्ष लागते. त्या ठराविक ठिकाणांनी ग्राहक म्हणून तुमचा विश्वास संपादन केलेला असतोच. त्यामुळे साहजिकच पेट्रोल भरले जात असताना जितके दक्ष राहून लक्ष ठेवायचे, ते घडत नाही. त्यातच नक्की कुठे फसगत होते आणि झाली अशी शंका आली तर काय करायचे, ह्याची नीटशी कल्पना नसते. घाई तर नेहेमीच असते. 'जाऊ दे', हा परवलीचा शब्द होतो. माईलेज नीट मिळत नाही, इथपासून चढत्या श्रेणीने निर्माण होणाऱ्या तक्रारीचे मूळ, अयोग्य/कमी इंधनात असू शकेल, असा विचार ग्राहकांनी करणे आवश्यक आहे. त्यासाठी इंधन भरले जाताना चाणाक्षपणे सगळे निरखणे आणि शंका आल्यास प्रश्न विचारणे महत्त्वाचे आहे. यासाठी भारतभरातील पेट्रोल पंपासाठी जे काही ग्राहकाभिमुख नियम आहेत, त्यांची माहिती, थोडक्यात :

१. प्रत्येक पेट्रोल पंपावर इंधनाच्या दर्जाचे परीक्षण फिल्टर पेपर टेस्टने करण्यासाठी असा पेपर असणे व ग्राहकाने मागितल्यावर उपलब्ध करणे
२. इंधन भरताना मापात पाप होत नाही याची खातरजमा करण्यासाठी ५ लिटरचे, वजन माप अधिकाऱ्यांनी प्रमाणित केलेले, माप पंपावर असायला पाहिजे. या मापात २५ मिली कमी-जास्त भरले तर मशीन मधून मीटर प्रमाणे इंधन भरले जाते आहे, असे समजावे. अधिक फरक नियमात बसत नाही.
३. इंधनाची घनता मोजण्यासाठी आवश्यक ते साधन/ यंत्रणा पंपावर असावी आणि त्या साधनावरील आकडे पंपावर असणाऱ्या नोंद-वहीतील आकड्याशी जुळले पाहिजेत.
४. पावती घ्यावीच आणि जपून ठेवावी.

हा असा बोर्ड प्रत्येक पेट्रोल पंपावर असणं बंधनकारक आहे, पण ग्राहक या गोष्टीकडे लक्ष देत नाहीत.

याशिवाय हवा, पाणी, शौचालय आणि प्रथमोपचार विनामूल्य उपलब्ध असले पाहिजेत. दर्शनी भागात विविध प्रकारच्या इंधनाचे दर, कामाच्या वेळा यासोबत इंधन पुरवठादार कंपनीच्या तक्रार-निवारण अधिकाऱ्याचे नाव आणि फोन नंबर सुद्धा असलेला फलक लावणे बंधनकारक आहे. पंपावर तक्रार वही/पेटी असावी.

ग्राहकांनी सुद्धा सुरक्षिततेचे नियम पाळणे अत्यंत आवश्यक आहे.

१. सिगारेट ओढू नये
२. इंधन भरले जात असताना वाहन बंद असावे आणि मोबाईल फोनवर बोलू नये
३. पेट्रोल/डीझेल कधीही प्लास्टिक किंवा काचेच्या बाटलीत/ बरणीत भरून मागू नयेच.
४. तक्रार उद्भवली तर योग्य ठिकाणी तिची नोंद केली पाहिजे.

जैवविविधतेचा आदर हाच पर्यावरणाचा सत्कार!

– नेहा जोशी, शिक्षण विभाग

जागतिक पर्यावरण दिनानिमित्त जैवविविधता ह्या विषयावरील व्याख्यान मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या शिक्षण विभागातर्फे ६ जून २०२३ रोजी आभासी पद्धतीने घेण्यात आले. सुमारे १०० सभासदांनी व्याख्यानाचा लाभ घेतला. ह्या कार्यक्रमात प्रा. विद्याधर वालावलकर सर आपल्याला वक्ते म्हणून लाभले होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक आणि स्वागत मंगला गाडगीळ यांनी केले तर सरांची ओळख रंजना मंत्री यांनी करून दिली.

सुरुवातीला विषय समजण्यासाठी सरांनी चीनमधील उदाहरण दिले. चीन सरकारने एका वर्षी कणीसाचे पीक वाचावे म्हणून चिमण्या मारण्याचा फतवा काढला. चिनी लोकांनी चिमण्या मारून टाकल्या. त्याच्या पुढच्या वर्षी पिकावर खूप किडी पसरल्या आणि दुष्काळ पडला कारण कीड खायला चिमण्याच नव्हत्या. तात्पर्य काय निसर्गातील कुठलाही जीव निरुपयोगी नसतो. प्रत्येक सजीवाला नेमून दिलेले काम असते ती साखळी जर मानवी हस्तक्षेपामुळे बिघडली तर निसर्गाचा समतोल बिघडतो. अगदी डास देखील जैव साखळीतील महत्त्वाचा घटक आहे कारण तो गप्पी माशांचे खाद्य आहे. जंगलामध्ये कधीही एकाच प्रकारचे प्राणी, पक्षी, झाडे आढळत नाहीत कारण काही कारणाने एखादी जात (species) नष्ट झाली तर दुसरा पर्याय उपलब्ध असावा. म्हणूनच वेगवेगळ्या आकाराची फुले आणि त्यानुसार वेगवेगळ्या प्रकारचे आकाराचे कीटक अस्तित्वात असतात; हीच जैवविविधता होय! प्रत्येक राज्यात, देशात तेथील हवामानानुसार जैवविविधता आढळते

घेऊ मनी एकच ध्यास

नको प्लास्टिकचा हव्यास

धरू पर्यावरणाची कास

वापरू कापडी पिशवी झकास

– रेखा मेहता, पुणे

त्यात जर मानवी हस्तक्षेप झाला तर एखादी जात (species) नष्ट होऊन दुसरी जात वरचढ होते आणि पर्यावरणाचा समतोल बिघडतो. खरेतर निसर्ग ह्याची काळजी घेत असतो उदारहणार्थ कासव वाळूत जन्माला येताना हजारोंच्या संख्येने येतात कारण अनेक मासे किंवा समुद्री जीव, पक्षी ह्या छोट्या कासवांना समुद्रात पोचेपर्यंत खाणार असतात त्यामुळे कासव नामशेष होऊ नयेत म्हणून खूप संख्येने जन्माला येतात. कुठलाही सजीव निरुपयोगी नसतो जेव्हा संख्या वाढते तेव्हा तो उपद्रवी ठरतो. जर आपण सापाला मारून टाकले तर उंदरांची संख्या वाढेल आणि उपद्रव होईल. आता आपण मांजरांना, कुत्र्यांना, माकडांना वेफर्स, पेडिग्री अन्नाची सवय लावतो त्यामुळे ते आक्रमक होतात त्यांना त्यांचे नैसर्गिक अन्न खाऊ द्यावे. जैवविविधता हा नैसर्गिक नियम आहे त्यामध्ये मानवी हस्तक्षेप होऊ नये, तरच निसर्गाचा न्हास थांबेल. निसर्गातील प्रत्येक सजीवांचा आदर आपण केला तर आपोआपच आपल्याकडून पर्यावरणाचे रक्षण होईल.

प्रश्नोत्तराचे सत्र पराग रेडकर यांनी सांभाळले. वृषाली आठल्ये यांनी सर्वांचे आभार मानले आणि कार्यक्रमाची सांगता झाली.

दुरुस्ती

जून २०२३ च्या 'ग्राहक तितुका मेळवावा' या अंकात 'मी सुजाण ग्राहक' या स्पर्धेमध्ये विजेतीचे नाव शिल्पा दिलीप चौधरी, वसई असे लिहिले गेले आहे. तिथे कृपया शैला दिलीप चौधरी, वसई असे वाचावे. आणखी एका विजेतीचे नाव पौर्णिमा सुतार असे लिहिले गेले आहे. तिथे कृपया पूर्णिमा सुतार असे वाचावे.

संवादातून संघटन

– रंजना मंत्री

संघटन विभागातर्फे, शनिवार दि. २८ एप्रिल २०२३ रोजी दुपारी ४ ते ६ या वेळेत मालाड पश्चिम येथील अस्मिता-ज्योती या सोसायटीतील रहिवाश्यांबरोबर संवाद साधण्यासाठी एका कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते.

पेपर बॅग्स बनविण्याच्या कार्यशाळेत सहभाग घेतलेली अस्मिता ज्योती सोसायटीमधील मुले

एकंदर १६ बिल्डिंग्स व १,२०० रहिवाशी असलेल्या या सोसायटीत अस्मिता आणि ज्योती असे दोन संघ आहेत. तेथील इतर रहिवाश्यांनाही संस्थेच्या चळवळीचे महत्त्व तसेच वितरणातून मिळणाऱ्या सामानाचा दर्जा माहिती व्हावा व सभासदत्व घेऊन त्याचा लाभ करून घेता यावा अशा उद्देशाने हा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता.

या कार्यक्रमातून दूध व अन्न भेसळ घरच्याघरी कशी ओळखावी याचे प्रात्यक्षिक दाखविण्यात आले. तसेच वितरणातल्या काही वस्तूंची खास वैशिष्ट्ये सांगून, खरेदी समितीकडून या वस्तूंची कशी पारख केली जाते हे प्रत्यक्ष वस्तू दाखवून सांगितले. MGP च्या काही यशस्वी मोहीमाबद्दलही यावेळी माहिती सांगण्यात आली. याचवेळी तेथील शालेय विद्यार्थ्यांसाठी पेपर बॅग्स कशा बनवायच्या याचे प्रशिक्षण देऊन पर्यावरणाचे महत्त्व सांगितले गेले. तसेच मुलांना काटकसर व पुनर्वापर याचे धडेही या प्रशिक्षणातून देण्यात आले.

या कार्यक्रमाच्या आयोजनासाठी संघप्रमुख चित्रा जोशी यांनी व्यवस्था केली. तसेच रमेश कदम, रुचिता कदम, वर्षा शेटये व नलिनी मसुरकर या संघ सभासदांनीही सहकार्य केले.

या कार्यक्रमात रंजना मंत्री, मंगला गाडगीळ, वृषाली आठल्ये, ममता आठल्ये, वृषाली ठवाळ विद्या पेडणेकर, विजय वगळ, नेहा जोशी, तृप्ती करंदीकर व विनय पाटील या कार्यकर्त्यांचा सक्रिय सहभाग होता.

एकंदरच संवादातून संघटनाचा हा कार्यक्रम उत्तमरीत्या पार पडला. ♦

‘समेट’बाबत मार्गदर्शन

मुंबई ग्राहक पंचायतीने गेल्या वर्षी मे महिन्यात पर्यायी तक्रार निवारणासाठी समेट नावाची नवीन यंत्रणा सुरू केली आहे. निवृत्त न्यायाधीश मा. मृदुला भाटकर यांनी ‘समेट’चे उद्घाटन केले होते. आपल्या संस्थेमार्फत प्रशिक्षित स्वयंसेवी कार्यकर्ते विविध ठिकाणी तक्रार मार्गदर्शन केंद्र चालवतात. तिथे तक्रारदारांना स्वतःची तक्रार स्वतः कशी सोडवायची याचे मार्गदर्शन विनामूल्य केले जाते. ग्राहकाला यथायोग्य उत्पादन/सेवा न देणाऱ्याशी संवाद साधणे, योग्य ठिकाणी तक्रार नोंदवणे- असे मार्ग सुचवले जातात. तरीही तक्रार सुटली नाही तर जिल्हा, राज्य आणि राष्ट्रीय स्तरावर ग्राहक विवाद निवारण आयोगाकडे जाणे हा एकच मार्ग असे. नवीन ग्राहक संरक्षण कायद्याच्या तरतूदीनुसार आता

मध्यस्थी किंवा सलोखा या पर्यायी निवारण मार्गांचाही वापर करता येणार आहे. त्यासाठी आपल्या संस्थेने सुरू केलेले ‘समेट’ हे व्यासपीठ कसे चालते, तिथे कोणत्या प्रकारच्या तक्रारी न्याव्यात, अशा विषयांवर कार्यकर्त्यांना नीट माहिती व्हावी, यासाठी एक ऑनलाईन मार्गदर्शन कार्यक्रम शनिवार १७ जून रोजी झाला. आपले कार्याध्यक्ष शिरीष देशपांडे आणि अॅड. पूजा जोशी-देशपांडे यांनी सहभागींना मार्गदर्शन केले आणि त्यांच्या शंकांचे निरसन केले. ‘समेट’ साठी माफक शुल्क आहे. आतापर्यंत या माध्यमातून तीन तक्रारी सोडवल्या गेल्या आहेत. या अंकाच्या मलपृष्ठावर ‘समेट’ची प्राथमिक माहिती दिलेली आहे. ग्रासलेल्या ग्राहकांनी त्याचा जरूर लाभ घ्यावा. ♦

बँकांनी राबवायची आहे १०० दिवसांची मोहीम

– वसुंधरा देवधर

जून महिन्याच्या एक तारखेपासून देशभरातील सर्व जिल्ह्यांत एक मोहीम राबविण्याचे आदेश रिजर्व बँकेने सगळ्या सार्वजनिक/सरकारी बँकांना दिले आहेत. ही मोहीम आहे- निष्क्रिय/ सुप्त खात्यातील शिल्लक रक्कम योग्य ती व्यक्ती शोधून तिच्यापर्यंत पोहोचविण्यासाठी. शंभर दिवसांत प्रत्येक जिल्ह्यात किमान शंभर निष्क्रिय खात्यातील शिल्लक प्रत्येक बँकेने योग्य व्यक्तीस सुपूर्द करायची आहे.

कोणते खाते ठरते निष्क्रिय (inoperative) किंवा सुप्त (dormant) तर ज्या बचत/चालू खात्यात १० वर्षे सलग एकही व्यवहार होत नाही. तसेच मुदत ठेवीची तारीख उलटून १०

वर्षे झाली तरी कुणी तिच्यावर हक्क सांगत बँकेकडे येत नाही. असे कधी घडते? तर, अमुक बँकेत खाते आहे, हे खातेदार विसरून जातो, ते ठिकाण सोडून दुसरीकडे जातो, तात्पुरत्या वास्तव्यासाठी/नोकरीसाठी खाते उघडावे लागते, खातेदाराचा मृत्यू होतो आणि वारसाचे नाव दिलेले नसते/ दिले असेल तर त्या पत्त्यावर वारस सापडत नाही. शिल्लक रक्कम थोडी आहे, त्यासाठी बँकेच्या मागणीप्रमाणे कागदपत्रे इत्यादी देण्याची यातायात केली जात नाही. अशी अनेक कारणे असतात. मग होते असे की, दहा वर्षांपेक्षा अधिक काळ निष्क्रिय राहिलेल्या खात्यातील शिल्लक रक्कम रिजर्व बँकेकडे वर्ग करावी लागते. खातेदारांच्या प्रबोधनासाठी

करण्यात येणाऱ्या विविध उपक्रमासाठी जी गंगाजळी (फंड) आहे, त्यात ही रक्कम जमा होते. फेब्रुवारी २०२३ पर्यंत अशा प्रकारे सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांनी या फंडाकडे वर्ग केलेल्या एकूण रकमेचा चक्रावून टाकणारा आकडा आहे – ३५,०१२ कोटी रुपये.

हा सगळा पैसा देशभरातील विविध सार्वजनिक बँकांच्या, विविध शाखामध्ये सर्वसामान्य खातेदारांनी त्यांच्या खात्यात जमा केलेला, वैयक्तिक कमाईचा पैसा आहे. तो त्यांच्या मालकापर्यंत अगर वारसदार असतील तर त्यांच्यापर्यंत पोहोचविण्याची ही मोहीम आहे. त्यासाठी मोठ्या शिल्लक रकमा असणारी १०० खाती निवडावीत, असे म्हटले आहे. रिजर्व बँकेने असेही सुचविले आहे, की प्रत्येक बँकेने एक विशिष्ट रक्कम निर्धारित करावी, त्या मर्यादेच्या आतील शिल्लक रक्कम दावा करणाऱ्या व्यक्तीकडून बंध-पत्र (Indemnity bond) घेऊन त्याला द्यावी. यातील जोखीम लक्षात घेऊन बँका किमान रक्कम ठरवू शकतात. असे केल्याने छोट्या छोट्या शिल्लक रकमांची संख्येने बरीच असणारी खाती बंद होऊ शकतात.

अश्या निष्क्रिय खात्यांच्या मूळ खातेदाराची माहिती एकत्रित करून ती बँकांनी त्यांच्या वेब साईटवर टाकावी. तसेच रिजर्व बँकेनेसुध्दा – ‘दावा न सांगितलेल्या खात्यांची बँक निहाय सूची’ (unclaimed deposits) जाहीर करावी, अशीही योजना आहे. ऑक्टोबरपर्यंत ही माहिती उपलब्ध होईल अशी अपेक्षा आहे.

वाटपातील नवीन संघ

मुंबई	द्वारकानाथ ग्राहक संघ	11759 BO	सभासद 7
मुंबई	गायत्री ग्राहक संघ	11760 BO	सभासद 11
मुंबई	स्वस्तिक उर्जा ग्राहक संघ	22180 CH	सभासद 12
मुंबई	पार्कपलाझो ग्राहक संघ	32137 DR	सभासद 11
ठाणे	हिमगिरी ग्राहक संघ	15661 TN	सभासद 15
		एकूण	56

स्पर्धेतील विजेत्यांचे अनुभव

‘मी सुजाण ग्राहक’ स्पर्धेतील विजेत्यांचे अनुभव आपण प्रत्येक अंकात २-३ प्रसिद्ध करित आहोत.

सुजाण ग्राहक म्हणून मी खालील कृती आवर्जून करते किंवा टाळते.

१. मला कोणत्या वस्तू/सेवा इ. ची गरज आहे त्याचे नियोजन करते, मग वेळेतच त्या सर्व वस्तू महिनाभर आधीच मागवते. त्यामुळे ऐनवेळची धावपळ टळते. फास्ट डिलिव्हरीची गरज भासत नाही. फास्ट डिलिव्हरी अट्टाहासामुळे रस्त्यावर अपघाताचा धोका वाढू शकतो.
२. एक जागरूक ग्राहक म्हणून मी स्वदेशी बनावटीची उत्पादनेच खरेदी करण्याचा प्रयत्न करते. स्थानिक भाज्या, फळे, धान्य इ. प्राधान्याने खरेदी करते. रूचीपालट म्हणून कधीतरीच exotic पदार्थ वापरते.
३. जिन्नस घेतल्यानंतर मी त्यावरील लेबल नीट वाचते. एक्सपायरी डेट पाहते. यात काही मला कमी-जास्त आढळल्यास दुकानदाराला विचारायला कचरत नाही. तसेच card/ Gpay केले असल्यास लगेच बँकेचा एसएमएस आला आहे का, ते पाहते.
४. आम्ही घरातील सर्वजण घराबाहेर जाताना नेहमी एक किंवा दोन कापडी पिशव्या बरोबर ठेवतो, जेणेकरून काही खरेदी करावी लागल्यास प्लास्टिकच्या पिशवीची गरज भासत नाही, तसेच कपडे इ.चे एक्स्ट्रा पॅकेजिंग (बॉक्सेस, मोठ्या carry bags अनावश्यक रॅपिंग इ.) मी दुकानातच ठेवते आणि आवश्यक तेवढेच वस्तूचे आवेष्टन घेते. ते घरी आल्यावर सुक्या कचऱ्यात ठेवते.
५. रस्त्याच्या बाजूला, पुलावर, हायवेवर इ. अवैध ठिकाणी थाटलेल्या दुकानातून, मांडलेल्या स्टॉल्सवरून, रस्त्यात बसलेल्या भाजी फळे विक्रेत्यांकडून मी वस्तू, पदार्थ इत्यादी घेत नाही, तसेच परिचितांना त्याविषयी जागरूक करते.

– श्रेया पद्मनाभ सहस्रबुद्धे, पुणे

१. औषधाच्या स्ट्रिप मधून गोळी काढताना Expiry Date लिहिलेल्या भागातील गोळी शेवटी घेतो,

जेणेकरून स्ट्रिपमधील गोळ्या संपेपर्यंत Expiry Date दिसू शकते.

२. मोठा पॅक घेणे स्वस्त की अनेक लहान पॅक घेणे स्वस्त पडते, हे पाहून मगच खरेदी करतो.

३. पॅकबंद वस्तू घेताना प्रथम त्याची Expiry Date पाहतो.
४. वजन करून वस्तू घेताना वजन योग्य आहे, याची खात्री करून घेतो. (एक किलो, अर्धा किलो वजनाच्या ठोकळ्यात मागच्या बाजूला योग्य प्रमाणात शिसे घालून बरोबर वजनाचा ठोकळा तयार केलेला असतो. काही फेरीवाले ते शिसे काढून टाकतात. त्यामुळे वरून एक किलो, अर्धा किलो दिसत असले तरी प्रत्यक्ष वजन कमी भरते.)
५. बाजारात जाताना न विसरता कापडी पिशवी घेऊन जातो.

– राजकुमार दोशी, मुंबई

१. वस्तू खरेदी करताना वेष्टनावर छापलेल्या किरकोळ विक्री किमतीपेक्षा अधिक किंमत देण्यास मनाई करतो.
२. प्लास्टिक पिशव्यांमध्ये वितरित होणारे दूध शीतपेटीत ठेवण्याच्या सेवेकरिता किरकोळ विक्री किमतीपेक्षा अधिक आकारल्या जाणाऱ्या दराला मनाई करतो.
३. उपहारगृहाच्या बिलमध्ये GST IN क्रमांकाचा उल्लेख नसेल तर मी तो कर भरण्यासाठी बांधील नाही.
४. मिरची पूड, हळदीची पूड, चहापत्ती अशा भेसळ सहज करता येण्याजोग्या वस्तू सुक्या खरेदी करण्याऐवजी ग्राहक संघाच्या वितरणातून मागवतो.
५. सेवा किंवा वस्तू खरेदी करताना छापील बिलाचा आग्रह धरतो आणि असे बिल पडताळणी करिता जपून ठेवतो.

– किरण कोठारे

‘डार्क पॅटर्न’ म्हणजे माहितीये न रे भाऊ ?

– उदय पिंगळे, अर्थ अभ्यासक

इंटरनेटवरून व्यवहार करताना अनेकदा अवचित धक्के बसतात. नको असलेले पर्याय पदरात पडतात. जास्तीचे बिल लागते. भलतीच विंडो समोर उघडली जाते आणि आपण तिथून व्यवहार करू लागतो. असे अनुभव आलेत तुम्हाला ?

इंटरनेटचा वापर आता सर्रास सर्वजण करतात. जे जे जो प्लॅटफॉर्म वापरतात, त्याविषयी त्यांना पूर्ण माहिती सहज समजेल, असे त्यातून अपेक्षित आहे. झटपट मिळणारी माहिती आणि ग्राहकाभिमुख रचना असे प्रत्येक प्लॅटफॉर्मचे वैशिष्ट्य असते. मात्र आता हा वापर तितकासा सोपा राहिलेला नाही. गुगल, मेटा, अॅमेझॉन, लिंकडीन यासारख्या अनेक फर्म त्यांच्या वापरकर्त्यांना आपल्याकडे खेचण्यासाठी विविध युक्त्या योजत आहेत. लोकांनी कंपनीस अपेक्षित लिंकवर क्लिक करावं, त्यांना अपेक्षित असाच मजकूर पहावा यासाठी इंटरनेट तज्ञांनी वापरकर्त्यांना दिसणारे दृश्य आणि त्यानुसार त्यांचा संभाव्य प्रतिसाद यांचे विविध पॅटर्न शोधले आहेत. त्याद्वारे अपेक्षित परिणाम साधण्यासाठी संबंधित संकेतस्थळाची रचना जरा किचकट केली जाते. यालाच ‘डार्क पॅटर्न’ म्हणतात. ग्राहकांच्या निवडीवर ऑनलाइन प्रभाव टाकण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या डिझाइन तंत्रासाठी हा शब्द वापरला जात आहे. त्यामुळे आपली दिशाभूल होऊ शकते.

उदाहरणार्थ–

- अकाऊंट सेटअप करताना तुमचे कॉन्टॅक्ट मिळवले जातात, परवानगी घेतली जाते. हे सर्व अगदी बेमालूमपणे. त्यामुळे तुम्ही आणि तुमचे परिचित यांना विविध ठिकाणाहून मेल येण्यास सुरुवात होते. ते थांबवता न आल्याने महत्त्वाचे ईमेल मागे पडून अनावश्यक मेलने मेलबॉक्स भरून जातो.
- तुम्हाला आकर्षक ऑफरसह क्रेडीट कार्ड दिलं जातं, नंतर त्याची फी परस्पर बँकेतून कापली जाते, जी तुमच्या बरेच दिवसांनी लक्षात येते.
- तुम्ही सर्फिंग करत असताना वेगळीच पॉप अप विंडो ओपन होते. साइन इन करण्यास सांगणारी विंडो बंद करता येत नाही.

- अनेक वस्तूंची एकत्रित खरेदी करताना त्यात न मागवलेली कमी किमतीची वस्तू ऍड होते. ती परत करून पैसे मिळवण्याच्या भानगडीत ग्राहक पडत नाहीत.
- वस्तूची किंमत कमी दाखवून त्यात कर, हाताळणी खर्च असे काही खर्च मिळवून बिल अधिक रकमेचे केले जाते.
- दोन-तीन वेगवेगळ्या वस्तू एकत्रित घेण्यास भाग पडेल अशी किंमत ठेवली जाते.
- चुकीचे मार्गदर्शन करणारे संदेश पाठवले जातात.
- सातत्याने नोटिफिकेशन पाठवत राहतात.
- अनावश्यक जाहिराती सातत्याने दिसतात.
- तुम्ही प्रवासासाठी तिकीट खरेदी करत असताना त्याबरोबर इन्शुरन्स दिला जातो. हो हवा म्हणून टिकमार्क डिफॉल्टमध्ये केलेले असते. नको असल्यास तो मार्क काढून टाकावा लागतो. अनेकदा घाईघाईने बुकिंग करताना या टिकमार्क बारकाईने पाहिल्या जात नाहीत.

अशा अनैतिक पद्धतीने ग्राहकांना बेसावध ठेवून फसवणूक करून व्यवसाय वाढवला जातो. डिजिटल माध्यमातून होणारी ही फसवणूक टाळण्यासाठी जाहिरातदारांची स्वयंनियंत्रण संस्था ‘आस्की’ यांनी एक पाऊल पुढे टाकून अलीकडेच या संदर्भातील मार्गदर्शक तत्त्वे जाहीर केली आहेत. सर्व जाहिरातदारांनी एक सप्टेंबर २०२३ पासून त्याचे पालन करण्याचे आवाहन ‘आस्की’ने केले आहे. यात ‘डार्क पॅटर्न’ म्हणजे काय हे विशद करण्यात आले आहे. असे करण्यास प्रतिबंध करण्यात आला आहे. यावर बारकाईने लक्ष ठेवण्यासाठी स्वतंत्र नियंत्रणकक्ष निर्माण करण्यात येणार आहे, त्यासाठी ग्राहक कल्याण मंत्रालयाची मदत घेण्यात येणार आहे.

आपण ग्राहकांनीही सजग राहून व्यवहार केले पाहिजेत, जेणेकरून ‘डार्क पॅटर्न’च्या काळ्या जाळ्यात आपण अडकणार नाही!

Congratulations Pooja!

Our activist Adv. Pooja Joshi-Deshpande received her M. A. Degree in Mediation from Shri. Arjun Ram Meghwal, Minister of Law and Justice, Government of India in Delhi. She was a part of the team from Maharashtra National Law University Powai, which called upon the Minister to urge passage of the Mediation Bill by the Parliament at the earliest. Pooja also took this opportunity to present the Minister MGP's SAMET Brochure. Congratulations, Pooja!

Arbitrariness by Schools

- Dr. Archana Sabnis

Our Activist Dr. Archana Sabnis writes a column in Free Press Journal every Monday. She answers the queries received by the readers. We have reproduced this for our readers.

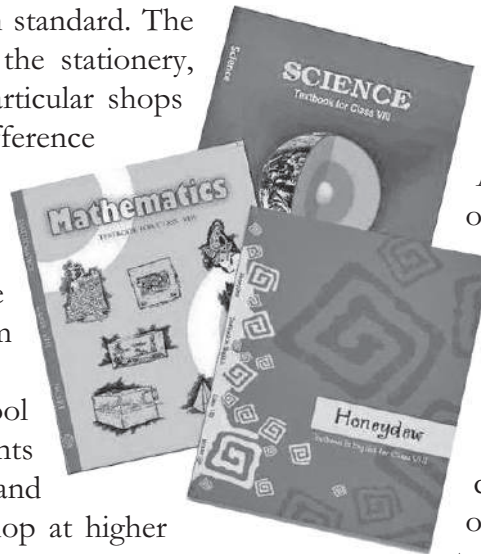
Q- My son goes to a well-known school in Mumbai. Now he is in 6th standard. The school has asked us to get the stationery, books, and uniform from particular shops only. There is a vast price difference in the stationery supplied by these shops and that available in a wholesale market. Can a school compel us to purchase stationery, books, and uniform from a particular shop?

Ans- No, the school cannot compel the parents to buy stationery, books, and uniform from a particular shop at higher prices than the market. This amounts to Unfair Trade Practice. The school can make

the stationery available for the children, may be at a discounted rate or at a rate at par with the market just for the sake of convenience, but it cannot make it compulsory to purchase from a particular shop.

In such a case, you can lodge a complaint with the District Education Officer.

As far as CBSE schools are concerned, the CBSE Board has permitted vide its circular dated 12 April 2016, schools to open small outlets for the supply of only NCERT books and stationery items. However, schools cannot charge more than MRP for these items. Also, schools cannot force children to buy textbooks other than NCERT/ CBSE textbooks from the school.

Developer Can't Arbitrarily Change the Offer

- Sharmila Ranade

Recently, we have been receiving queries from housing societies undergoing the redevelopment process with regard to the Developer combining their Society with some SRA redevelopment. We shall discuss one such query from a housing Society on certain issues faced by them with the developer and the clarification/opinion given by MGP for the benefit of the larger audience.

Facts:

- The aforesaid Society approved the Offer of a Developer at the General Body meeting held on 16.10.2022 and reconfirmed on 12.10.2022
- The Offer of the developer specifically provided that the total FSI of the project is based on Regulation 30 Table 12. The FSI available was 2.97
- The General Body meeting was held in the presence of the authorised officer from the Registrar in accordance with section 79A of the MCA Act.
- The Developer was confirmed by the majority.
- Subsequently, the Developer arbitrarily changed certain significant terms of the offer to the disadvantage of the members of the Society.
- The project would now be undertaken as per Regulation 33(11) of the Development Control and Promotion Regulation (DCPR) 2034.

Advantages of going by Regulation 33(11):

- The available FSI to the Developer under Regulation 33(11) is “4” as against “2” under Regulation 30 Table 12.
- The Developer gets a larger FSI for construction and eventually, more flats to sell.

Obligations of the Developer under Regulation 33(11):

- Regulation 33(11) makes provisions relating to the Permanent Transit camp tenements for Sum Rehabilitation Scheme (SRA).
- The project will have three components viz., firstly the Rehab component being the members of the Society, secondly the sale component, and thirdly the PAP (Project Affected People) from the SRA.
- The Developer has to surrender a certain number of flats to the BMC for its allotment to the PAP for SRA.

Points of Consideration for Society by Developer

- The Developer needs to share the additional benefits he would get from such additional FSI with the Society members.
- If the Developer is willing to do so, it is a part of commercial negotiations between the Society and the Developer.
- In case he is not willing to share additional benefits with the Society, it amounts to unfair enrichment by the Developer.

Rights of the Society

- The Extra Ordinary General Meeting (EOGM) shall deliberate on the deviations and decide to accept or reject the revised Offer of the Developer.
- If the revised Offer is acceptable, re-negotiate the benefits to the Members/Society.
- The Society can terminate the appointment of the Developer after giving him an opportunity of being heard.

(Cont. Page No. 22...)

Secured Non-Convertible Debentures – How far secured they are?

- Abhay Datar

Stock market veterans may remember various types of debentures like Convertible Debentures, Non-Convertible Debentures, etc. While the convertible debentures offered full as well as partial conversion of debentures into shares at a specific price, the non-convertible debentures offered handsome rates of interest. In this article, we will cover secured non-convertible debentures and will refer to them as 'NCDs' in short.

NCDs are issued to finance the long-term capital requirements of a company. Any issue of NCDs is monitored by SEBI. These NCDs are rated by credit rating companies like ICRA, CARE, etc. A prospectus is issued with detailed information. Due to long-term requirements, NCDs are issued for a period from 7 years to 10 years, or in some cases even beyond that. Interest is paid at a fixed rate throughout the tenure and is taxable. As per the new finance bill for 2023-2024, TDS is recovered if the interest amount in a financial year is more than Rs.5,000. It will be @20% if the NCD holder does not have a PAN, or has not registered his/her PAN with a demat account or not linked with Aadhar. It will be @10% if PAN is registered. No TDS will be recovered if Form 15G or 15H is submitted

by the NCD holder. Readers are, however, requested to follow updates on this issue. Companies do communicate changes in the tax structure.

NCDs are listed and traded on the stock exchanges providing sufficient liquidity. Apart from this, there is a 'PUT' option for investors to exit and a 'CALL' option whereby the company calls back the issued NCDs for redemption. Investors must study these points before investing.

NCDs are secured by way of a certain charge on the assets of the issuing company. As per extant guidelines, the company has to set up a board of trustees to monitor issues related to these NCDs. SEBI has laid down the role of these trustees. Some of them are to enforce security in the interest of the NCD holders, ensure that the property charged is adequate to pay interest and principal, take appropriate measures as soon as any breach of the trust deed is noticed, and inform the same to the board of directors, ascertain redemption in accordance with the offer document prepared while offering the NCDs for subscription, to name a few. In case of any default by the company, the Board of Trustees has the powers and authority to initiate a sale of the secured property and they have to follow the procedure in the Transfer of Property Act. The sale proceeds will have to be applied to redeem the debentures.

Investors must read the prospectus to understand which type of charge is being created and on which assets of the company to secure the NCD issue. There are charges like 1st charge, 2nd charge, pari-passu clause, etc. The first charge is in favour of lenders who have lent money to the company. Thereafter preference is given to other charges. The

pari-passu clause means that all charges are at par and all secured creditors will be paid first. In case the assets are liquidated to settle various dues, preference is also given to dues payable to various tax and provident fund authorities, dues payable to employees, etc. Thereafter remaining amount is paid to other secured creditors having a 2nd or 3rd charge. If still some amount remains, it is distributed

proportionately among non-secured creditors. The newly introduced Insolvency and Bankruptcy Code also plays a vital role in such cases.

In short, investors desirous to invest in secured NCDs should consider the above points and should not get lured simply by very attractive rates of interest and the word 'secured'. ♦

Be aware – Be alert

- Vasundhara Deodhar

The Indian market of two-wheelers and cars is growing continuously. In May 2023 more than 14 lakh two-wheelers and more than 3 lakh cars (all varieties) were sold. The concerns of vehicle owners are manifold. But the most important is the quality and quantity of fuel – Petrol/diesel that one gets at the petrol pump. The performance and life of the vehicle depends on the right type of unadulterated fuel. It is, therefore, in the interest of every vehicle owner to know the rights and responsibilities while receiving service at the petrol pump, anywhere in India.

1. Quality – In case of doubt a consumer can ask for the filter paper test done. These papers are to be made available when demanded.
2. Quantity – Each petrol pump must have a 5-litre jug ready for quantity test to be done by filling this jug. This jug has to be certified by the Weights and Measures Department. The tolerance limit is 25 ml for 5 litres.
3. Density – Equipment required to measure the density has to be made available. The reading should match the one in the register maintained on the site.
4. Proper bill – never leave the place without a proper bill.

Additionally, free air, water, and first-aid must be readily available. A display board showing rates of different types of fuels that

are available on that Pump and working hours is generally found. However, the display of the name and telephone number of oil company personnel to be contacted by the customer in case of a complaint is also mandatory. A complaint register/box also has to be there.

Consumer needs to know these rights and facilities when filling the fuel in their vehicle. However, consumers must also adhere to the following safety precautions:

1. Do not smoke on the petrol pump premises.
2. Turn off the engine of your vehicle, when petrol or diesel is being filled to avoid a fire.
3. Do not use a cell phone when the vehicle is being refueled.
4. Never accept petrol or diesel in a plastic or glass bottle as it is dangerous and can ignite a fire.
5. Voice your dissatisfaction through a complaint. ♦

(...Previous Page No. 20)

Developer Can't Arbitrarily...

- The Earnest Money or any other amount taken shall be returned to the Developer as per Tender Conditions.

The opinion/clarification given by MGP resonated well with the Society and its members, who graciously donated a sum of Rs. 12,500/- to express their gratitude. ♦

Banks to Settle Unclaimed Accounts

The Reserve Bank of India (RBI) has recently announced a '100 Days 100 Pays' campaign for banks to trace and settle the top-100 unclaimed deposits of every bank in every district of the country within 100 days. Banks were asked to start the campaign on 1 June 2023.

"This measure will complement the ongoing efforts and initiatives by RBI to reduce the quantum of unclaimed deposits in the banking system and return such deposits to their rightful owners or claimants," RBI says in a release.

Balances in savings or current accounts which are not operated for last 10 years or

term deposits not claimed within 10 years from date of maturity are classified as 'unclaimed deposits'.

RBI says, from time to time, through its public awareness initiatives, it has been encouraging members of public to identify and approach the bank concerned for claiming such deposits.

Recently, RBI also announced the setting up of a centralised web portal for public to search unclaimed deposits across multiple banks.

The value of unclaimed deposits in India is estimated to be over Rs 90,000 crore, out of which the total unclaimed deposits transferred to RBI by public sector banks was Rs 35,012 crore as of February 2023.

Unclaimed funds of the public get transferred to government-owned funds like RBI's DEAF, Investor's Education and Protection Fund (IEPF) and Senior Citizen's Welfare Fund (SCWF) because the legal heirs or nominees did not claim them.

Courtesy – MoneyLife

Standards for Basmati Rice

For the first time in the country, Food Safety and Standards Authority of India (FSSAI) has specified the identity standards for Basmati Rice (including Brown Basmati Rice, Milled Basmati Rice, Parboiled Brown Basmati Rice and Milled Parboiled Basmati Rice).

As per these standards, Basmati rice shall possess natural fragrance characteristic of basmati rice and be free from artificial colouring, polishing agents and artificial fragrances. These standards also specify

various identity and quality parameters for basmati rice such as average size of grains and their elongation ratio after cooking; maximum limits of moisture, amylose content, uric acid, defective/damaged grains and incidental presence of other non-basmati rice etc.

The standards are aimed at establishing fair practices in the trade of Basmati rice and protect consumer interest, both domestically and globally. These standards will be enforced from 1st August, 2023.

SAMET – A Wise Option!

SAMET is a Conciliation & Mediation Centre (CMC) set up by Mumbai Grahak Panchayat (MGP). The Centre will offer Conciliation and Mediation services to parties having legal disputes. The dispute resolution will be through Conciliation or Mediation.

Why Go for Conciliation / Mediation?

- Saves time
- Shortens litigation journey
- Affordable and inexpensive
- Party-centric proceedings
- Simple procedures, not bound by legal technicalities
- Congenial and informal atmosphere
- Parties come face to face and negotiate settlements amicably
- Parties have freedom and say to take their own decisions
- Out-of-box solutions possible
- No appeals
- Settlements are binding and enforceable
- Creates a win-win situation for all

Types of disputes to be handled by MGP CMC:

- All consumer disputes
- Real estate disputes including re-development projects
- Disputes pertaining to Cooperative societies
- Medical negligence matters
- Insurance claims
- E-commerce complaints
- Banking and finance
- Loan recoveries
- Disputes under MSMED Act, 2006
- Disputes pertaining to False/ Misleading/ Deceptive advertisements

Email Id - mgpsamet@gmail.com